

АНДРІЙ ФЕОФАНОВИЧ УЛІТКО

(28.08.1934 – 24.06.2015)

24 червня 2015 року відійшов у вічність внаслідок тривалої хвороби Андрій Феофанович Улітко, відомий в Україні та далеко за її межами учений у галузі механіки і математики, член-кореспондент НАН України (1982, у той час АН УРСР), доктор фізико-математичних наук (1972), заслужений діяч науки УРСР (1984), лауреат премії АН УРСР ім. О. М. Динника (1984), лауреат Державної премії УРСР в галузі науки і техніки (1989), заслужений професор кафедри теоретичної та прикладної механіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кавалер ордена «За заслуги» III-го ступеня. Він народився у с. Богодарівка Лубенського району Полтавської області у селянській родині. Після закінчення Тарандинцівської середньої школи (тепер Лубенського району) із золотою медаллю (слід відмітити, що у цій школі навчався відомий поет Василь Симоненко (закінчив у 1952 р.) і тепер школа носить його ім'я) навчався на механіко-математичному факультеті Київського державного (тепер національного) університету ім. Т. Г. Шевченка, який закінчив з відзнакою у 1957 р.

З 1960 р. Андрій Феофанович працював в Інституті механіки АН УРСР, де впродовж 19 років (1960–1979) пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу електропружності (з 1972 р.). У 1961 р. захистив кандидатську дисертацію «Решение пространственных задач теории упругости методом собственных вектор-функций» за спеціальністю механіка деформівного твердого тіла під керівництвом академіка АН УРСР

А. Д. Коваленка, причому основні її результати доповідалися на I-му Все-союзному з'їзді з теоретичної та прикладної механіки у Москві (27 січня – 3 лютого 1960 р.). У 1971 р. Андрій Феофанович захистив докторську дисертацію «Метод собственных векторных функций в пространственных задачах теории упругости», матеріал якої згодом покладено в основу однойменної монографії (1979). Ця робота, за свідченням провідних фахівців у галузі математики й механіки, вивела А. Ф. Улітку на рівень визначних світових спеціалістів з просторової теорії пружності. Ним отримано принципово нові векторні інтегральні перетворення, що узагальнюють класичні скалярні перетворення Фур'є, Ганкеля, Вебера на векторні задачі теорії пружності. Встановлені формули інтегрального перетворення Мелера – Фока в комплексній площині дозволили звести граничні задачі просторової теорії пружності для деяких канонічних областей до узагальненої крайової задачі Гільберта та подати їх ефективний розв'язок. Окрім всебічного розвитку методу власних векторних функцій на широкий клас принципово нових просторових задач про рух і рівновагу деформівних твердих тіл та їх контактну взаємодію, наукова діяльність Андрія Феофановича у цей період відзначається розробкою основ теорії електропружності п'єзокерамічних тіл та прикладної теорії коливань п'єзокерамічних оболонок із застосуванням у гідроакустиці.

З 1979 р. науково-педагогічна діяльність А. Ф. Улітку тісно пов'язана з Київським університетом ім. Т. Г. Шевченка, де він працював на посадах декана механіко-математичного факультету (1980–1985 рр.), першого проректора університету (1985–1988 рр.), завідувача кафедри теоретичної і прикладної механіки (1985–2002 рр.), а згодом – завідувача науково-дослідної лабораторії механіки спряжених хвильових полів, створеної за його ініціативи у 1980 р., і провідного наукового співробітника НДЧ механіко-математичного факультету. Упродовж своєї праці в університеті Андрій Феофанович розробив та блискуче викладав цілком оригінальні спецкурси з механіки взаємодіючих деформівних тіл, теорії електромеханічних коливань і хвильових гіроскопів та ін. У 1985 р. побачив світ третій том шеститомної серії «Пространственные задачи теории упругости и пластичности» під загальною редакцією академіка НАН України О. М. Гузя під назвою «Равновесие упругих тел канонической формы», написаний у співавторстві з видатним ученим-механіком академіком НАН України В. Т. Грінченком (за цю монографію у 1989 р. авторам було присуджено Державну премію УРСР в галузі науки і техніки). У співавторстві з В. Т. Грінченком і М. О. Шульгою вийшла монографія Андрія Феофановича «Электроупругость» (1989). Також він є автором монографії «Векторные разложения в пространственной теории упругости» (2002) і співавтором (разом з В. І. Остриком) монографії «Метод Винера–Хопфа в контактных задачах теории упругости» (2006) і навчальних посібників «Введение в механику нестационарных колебаний и волн» (1989) та «Магнітопружність при динамічному навантаженні» (1994). За цикл наукових праць «Точні та наближені методи розв'язання тривимірних задач теорії пружності» Андрію Феофановичу в 1984 р. присуджено премію АН УРСР ім. О. М. Динника. Значна частина наукового доробку А. Ф. Улітку викладена у понад 250 друкованих працях, які і сьогодні можуть служити взірцем для сучасних молодих науковців за чіткістю постановки проблеми і блискучим викладенням матеріалу.

Член-кор. НАН України А. Ф. Улітку був засновником наукової школи, яка сформувалася, починаючи з 70-х років, у результаті наукових досліджень з теорії п'єзоефекту в керамічних матеріалах. До основних досягнень представників школи належать розробка основ статички та динаміки спряжених полів у п'єзокерамічних тілах з використанням спектральних розкладів у векторних початково-крайових задачах механіки, методів розрахунку динамічних характеристик мікрохвильових двигунів і хвильових гіроскопів, теорії енергоперетворення у довільно деформованих п'єзоелек-

тричних тілах, теорії електричного розряду при статичному та динамічному деформуванні керамічних іскрових генераторів, а також виявлення та встановлення законів дисперсії пружних хвиль у тілах за обертового руху. Розвинуті теоретичні моделі отримали експериментальне обґрунтування і були використані в розрахунках характеристик ряду сучасних технічних пристроїв. Представниками школи є доктори фізико-математичних наук, професори В. В. Мелешко, О. Ю. Жарій, В. І. Острик, кандидат фізико-математичних наук, доцент Г. М. Зражевський та інші. Загалом серед вихованців Андрія Феофановича 5 докторів і 33 кандидати наук. Але понад те, важко перелічити усіх українських та зарубіжних механіків, хто отримав корисні поради та настанови при обговоренні кандидатських чи докторських дисертацій на відомому міжрегіональному науковому семінарі «Сучасні проблеми механіки», що регулярно проводився в Київському університеті під керівництвом А. Ф. Улітка та його щирого друга – академіка В. Т. Грінченка, починаючи з 1980 р. Ділячись своїм досвідом і знаннями, він ніколи не намагався повчати. Від нього навчалися, бо саме спілкування з ним було повчальним.

Великою заслугою А. Ф. Улітка була доброзичлива, але вимоглива підтримка наукових досліджень з механіки у багатьох наукових установах України та колишнього Радянського Союзу, створення атмосфери творчого пошуку на кафедрі теоретичної та прикладної механіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, яку він очолював впродовж майже 20 років.

А. Ф. Улітку здійснював значну науково-організаційну роботу. Він входив до складу бюро Відділення механіки НАН України, був головою експертної ради з механіки ВАК України, членом Комітету з Державних премій в галузі науки і техніки України, членом Національних комітетів з теоретичної механіки та прикладної механіки України і Росії, членом Державної акредитаційної комісії Міністерства освіти і науки України, членом редколегій багатьох наукових журналів, у тому числі журналу «Математичні методи та фізико-механічні поля».

Підтримка високого рівня наукових робіт, всіляке сприяння творчому науковому пошуку, створення атмосфери зацікавлення актуальною науковою проблематикою, чіткий та ясний стиль викладу – ось лише деякі з багатьох визначних рис, притаманних Андрієві Феофановичеві Уліткові, які так шанували його колеги, друзі та співробітники і які назавжди залишаться у пам'яті тих, хто хоч раз мав нагоду спілкуватися чи співпрацювати з цією видатною непересічною людиною.

Науковці Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України, редакція журналу «Математичні методи та фізико механічні поля», друзі та колеги Андрія Феофановича глибоко сумують з приводу цієї непоправної втрати та висловлюють щирі співчуття його родині.